

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
VI Međunarodni naučni skup

danas

SPECIAL
EDUCATION
AND REHABILITATION
today

University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation
6th International Scientific Conference

*Zbornik radova
Proceeding*

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

VI međunarodni naučni skup
**SPECIJALNA EDUKACIJA I
REHABILITACIJA DANAS**

Beograd, 14–16. septembar 2012.

The Sixth International Scientific Conference

**SPECIAL EDUCATION AND
REHABILITATION TODAY**

Belgrade, September, 14–16, 2012

**Zbornik radova
Proceedings**

Beograd, 2012.
Belgrade, 2012

**SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY**

**Zbornik radova
Proceedings**

VI međunarodni naučni skup
The Sixth International Scientific Conference
Belgrade, 14–16. 9. 2012.

Izdavač / Publisher:

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača / for Publisher:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

prof. dr Mile Vuković

Urednici / Editors:

prof. dr Nenad Glumbić, doc. dr Vesna Vučinić

Zbornik radova Proceedings će biti publikovan
u elektronskom obliku CD

Tiraž / Circulation:

200

ISBN 978-86-6203-037-5

DIVERZIONI MODEL SUZBIJANJA MALOLETNIČKOG KRIMINALITETA U SRBIJI

Milica Kovačević

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Aktuelne naučne tendencije na polju suzbijanja maloletničke delinkvencije, kao i relevantni međunarodni dokumenti, ukazuju na svrsishodnost što šire primene diverzionog modela reagovanja na kriminalitet maloletnih lica. Ovaj model obezbeđuje pružanje zaštite, uz istovremeno suzbijanje formalnosti i represivnosti u postupanju. Cilj rada je analiza diverzionog modela postupanja u Srbiji, a od metoda su primenjeni normativno-logički i deskriptivno-statistički metod.

Diverzija je u Srbiji prisutna već nekoliko decenija, i to kroz primenu načela oportuniteta krivičnog gonjenja maloletnih učinilaca krivičnih dela, odnosno jednostavnu (prostu) diverziju. Ipak, važeći Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica kreira preduslove za znatno širu implementaciju diverzionog pristupa, jer je u naše maloletničko krivično pravo njime uveden institut vaspitnih naloga (diverzija sa intervencijom). Vaspitni nalozi mogu biti primenjeni kako od strane sudije za maloletnike, tako i od strane javnog tužioca za maloletnike, i to u cilju izbegavanja pokretanja ili radi obustave krivičnog postupka, iz čega proizlazi da su u pitanju mere specifičnog karaktera koje tvore posebnu kategoriju uz tradicionalno poznate krivične sankcije u našem pravnom sistemu. Primena vaspitnih naloga simboliše i odgovorniji odnos države i društva prema problemu maloletničkog kriminaliteta, jer ove strukture tako prihvataju svoj deo odgovornosti za nedozvoljeno ponašanje lica koja još uvek sazrevaju u duhovnom i fizičkom smislu.

Ipak, analizirani statistički podaci ukazuju na skorman uspeh u primeni diverzionog modela, kao i na probleme i poteškoće na koje se do sada naišlo.

Ključne reči: *diverzija, maloletni učinioci krivičnih dela, vaspitni nalozi*

UVODNA RAZMATRANJA

Poslednje decenije obeležene su stalnim traganjem za novim i efikasnijim načinima suprotstavljanja maloletničkoj delinkvenciji. Pri tome, kada su u pitanju maloletnici država ne teži isključivo realizovanju svog prava na sankcionisanje krivičnog dela u srazmeri sa njegovom prirodom i težinom. Naprotiv, jednako su značajne i obaveze u pogledu preduzimanja mera i obezbeđivanja uslova za resocijalizaciju maloletnih učinilaca krivičnih dela. Stoga su u savremenom sistemu maloletničkih krivičnih sankcija i mera pre svega prisutne mere pomoći i socijalizacije, sa što manje elemenata prinude, odnosno ograničavanja prava i slobode, a sve više elemenata brige, nadzora i otklanjanja i predupređivanja smetnji za normalan razvoj i sazrevanje (Jovašević, 2010).

No, ne smemo zaboraviti ni to da krivično pravo ipak štiti najznačajnije vrednosti na kojima jedan poredak počiva, kao što su to život, telesni integritet i sloboda, i to od najdrastičnijih povreda i ugrožavanja. Dakle, i kada su u pitanju maloletnici kao učinioci krivičnih dela, odgovarajuća i odlučna reakcija ipak ne sme da izostane.

U želji da se ostvari ravnoteža između zaštite opšteg interesa i potrebe da se maloletniku pomogne i da mu se ukaže na ličnu odgovornost, mnogi zakonodavci se opredeljuju za uvođenje diverzionog modela reagovanja. Navedeno proizlazi i iz preporuka međunarodnih akta, poput Pekinških pravila i Havanskih pravila. Zaobilazanje krivičnog postupka podržavaju i tekovine moderne nauke koja ukazuje na nedelotvornost

rigidnog i represivnog postupanja kada su u pitanju maloletnici, pa i mladi punoletnici. Naime, nedozvoljeno ponašanje je veoma često samo prolazna pojava u životu adolescenata (Moffitt, 1993).

DIVERZION I MODEL U SRBIJI, NORMATIVNA REŠENJA I PRAKTIČNA PRIMENA

Kada je reč o različitim modalitetima skretanja i obustave krivičnog postupka, treba napomenuti da postoji razlika između proste diverzije i diverzije sa intervencijom. Prostu diverziju je naše pravo poznavalo i pre donošenja *Zakona o maloletnim učinio-cima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica* (ZOMUKD, Službeni glasnik RS broj 85/05), i to kroz primenu načela oportuniteta krivičnog gonjenja koja omogućava da javni tužilac za maloletnike pod zakonom propisanim uslovima ne pokrene krivični postupak i pored postojanja dokaza o osnovanoj sumnji da je maloletnik učinio krivično delo. Danas je uz prostu diverziju zastupljena i diverzija sa intervencijom (Stevanović, 2006) koja takođe podrazumeva, bilo nepokretanje krivičnog postupka, bilo njegovu obustavu, ali uz primenu vaspitnih naloga kao mera *sui generis* karaktera (Radulović, 2008). Tako se Srbija pridružila mnogim drugim državama u kojima je prisutan široko shvaćen diverzioni model reagovanja, te zemljama iz našeg neposrednog okruženja, kao što su Crna Gora, Makedonija i Hrvatska.

ZOMUKD u članu 5. propisuje uslove u vezi sa krivičnim delom i ličnošću maloletnika koji moraju biti kumulativno ispunjeni. Kako primena vaspitnog naloga nesporno predstavlja svojevrstu pogodnost za maloletnika, to je zakonodavac ograničio mogućnost primene ovog instituta na krivična dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Takođe, neophodno je da maloletnik priznaje krivično delo, te da ima određeni odnos prema krivičnom delu i oštećenom. ZOMUKD ne pojašnjava kakav bi trebalo da bude „odnos prema krivičnom delu“, ali po logici stvari on bi morao podrazumevati kajanje i sagledavanje štetnih posledica delikta. Ukoliko maloletnik ne bi spoznao štetnost i neprihvatljivost sopstvenog postupanja, onda bi to ipak iziskivalo drugačiji i intenzivniji vaspitni uticaj.

Predviđeno je pet vrsta vaspitnih naloga: poravnanje sa oštećenim; redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao; uključivanje, bez naknade, u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja; podvr-gavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkoholnih pića ili opojnih droga i uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu (član 7. ZOMUKD).

Naknada štete i izvinjenje oštećenom, te besplatno angažovanje na poslovima od društvenog značaja su vaspitni nalozi putem kojih se maloletniku omogućava da se oduži bilo oštećenom, bilo društvenoj zajednici. Preostali vaspitni nalozi pre svega služe otklanjanju stanja i problema čije bi zanemarivanje ili negiranje i ubuduće moglo negativno uticati na maloletnika. Tako se vaspitnim naložima maloletniku nalaže da pohađa školu ili da se zaposli, odnosno da se leči od bolesti zavisnosti ili savetuje sa stručnim licima.

Pošto je akcenat na merama pomoći i podrške, to iste treba prilagoditi saznanjima koja proisteknu iz detaljnog upoznavanja ličnosti i ranijeg života maloletnika. Tako ZOMUKD, u članu 10. stav 1, konstatuje da je svrha krivičnih sankcija prema maloletnicima da se nadzorom, pružanjem zaštite i pomoći, kao i obezbeđivanjem opšteg i stručnog osposobljavanja utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnika, na vaspitavanje i pravilan razvoj ličnosti, kako bi se obezbedilo ponovno uključivanje maloletnika u društvenu zajednicu.

Shodno članu 5. stav 2. ZOMUKD vaspitni nalog prema maloletniku može primeniti nadležni javni tužilac za maloletnike ili sudija za maloletnike. Vaspitni nalog može da traje do šest meseci, s tim što se u tom vremenu može zameniti drugim nalogom

ili ukinuti, a izbor i primenjivanje vaspitnog naloga vrše se u saradnji sa roditeljima, usvojiocem ili staraocem maloletnika i nadležnim organom starateljstva (ZOMUKD član 8. st. 2. i 3.).

No, do sada je zabeležena veoma skromna praksa u primenjivanju vaspitnih naloga u Srbiji. U periodu od kako su vaspitni nalozi postali deo našeg sistema sankcija i mera za maloletnike pa zaključno sa 2010. godinom, za koju su u celosti sistematizovani podaci, zabeležen je vrlo skroman porast primene ovog sredstva reagovanja. Na osnovu zbirnih podataka Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu tako saznajemo da su tokom 2007. godine prema 134 maloletna lica primenjeni vaspitni nalozi, da bi sledeće godine taj broj ipak bio nešto manji i sveo se na 125. U 2009. godini ukupan broj maloletnih lica prema kojima je primenjen vaspitni nalog bio je 211, da bi se tokom 2010. godine popeo na 287 maloletnika (Republički zavod za socijalnu zaštitu, 2011).

Najčešće primenjivan vaspitni nalog u Srbiji je poravnanje sa oštećenim (92 naloga u 2007. godini, 74 u 2008. godini, 123 u 2009. godini i 173 u 2010. godini). Ovakvo stanje stvari nije neočekivano, jer je primena ovog naloga ipak najjednostavnija. Razume se da se može raspravljati o tome da li praktični razlozi treba da pretežu pri izboru vaspitnih naloga. No, treba imati u vidu da je i dalje aktuelan nedostatak podzakonskih tekstova, te da postoji niz tehničkih problema što i te kako utiče na odluku nadležnih da li da se uopšte upuste u primenu naloga.

Dalje, u 2007. godini nije primenjen nijedan vaspitni nalog uključivanja u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu, a tokom 2008. i 2009. godine primenjeno je samo 9, odnosno 13, ovih naloga, to jest tokom 2010. godine tek tri vaspitna naloga uključivanja u različite tretmane i savetovanja.

ZAKLJUČAK

Budućnost reagovanja na maloletnički kriminalitet zasniva se na što širem spektru mera zaštite i staranja o maloletnim učiniocima krivičnih dela, te na što intenzivnijem ograničavanju primene represivnih mera. Naše maloletničko krivično pravo smatra se usklađenim sa savremenim tendencijama i međunarodnim standardima, ali je osim normativnog usklađivanja potrebno i stvaranje odgovarajućih institucionalnih okvira u kojima će vaspitni nalozi biti suštinski primenjivani. U tom smislu predstoji donošenje neophodnih podzakonskih akata koji će razrešiti trenutno postojeće brojne nedoumice. Razume se, nužno je i rešavanje dobro poznatih problema u vezi sa nedostatkom stručnog kadra i materijalnih sredstava, ali i problema koji se tiču određenog otpora i neznanja kada je u pitanju implementacija novih instituta.

LITERATURA

1. Jovašević, D. (2010). Primena vaspitnih naloga prema maloletnim delinkventima. *Socijalna misao*, 1, 77–92.
2. Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 4, 674–701
3. Radulović, LJ. (2008). Vaspitni nalozi kao posebne mere reagovanja prema maloletnim učiniocima krivičnih dela. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1, 27–42.
4. Stevanović, I. (2006). Nova zakonska rešenja o maloletnicima: značaj alternativa institucionalnom tretmanu. *Temida*, 1, 61–66.

DIVERSION MODEL AND JUVENILE DELINQUENCY IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Milica Kovačević

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

Global tendencies, modern science and international documents imply that the diversion model of reaction towards juvenile crime should be introduced into the criminal law systems around the world as much as possible. The goal of the paper is to analyze the diversion model in Serbia. The applied methods are normative method and statistical model.

This model ensures the provision of protection by inhibiting formal and repressive treatment of minors. Serbian Law on Juvenile Offenders and Criminal Protection of Juveniles has enabled the application of various types of diversion orders (diversion with intervention) as a novelty in juvenile criminal law of the Republic of Serbia, although simple diversion has been widely known in our juvenile justice system for decades. Diversion orders constitute a specific category of measures, given the fact that they can be applied both by the juvenile judge and by the public prosecutor for juveniles to avoid, or to suspend, criminal proceedings towards juvenile offenders. Implementation of diversion orders disables stigmatization of juvenile offenders and it creates opportunities for protection and education. Application of educational orders symbolizes a more responsible attitude of society and the state towards juvenile crime, because they also accept their share of responsibility for the misconduct of persons who are still maturing in the spiritual and physical sense. Application of educational orders symbolizes a more responsible attitude of society and the state towards juvenile crime, because they also accept their share of responsibility for the misconduct of persons who are still maturing in the spiritual and physical sense.

However, the results of the study suggest that there has been a modest success in the implementation of the diversion mode, and that significant problems have been encountered so far.

Keywords: *diversion, juvenile offenders, diversion orders*